

Archivář Jan Bedřich Novák. K 100. výročí jeho narození.

Josef Kollmann: *Archivář Jan Bedřich Novák. K 100. výročí jeho narození.* In: Archiváři. Sborník studií PhDr. Josefa Kollmanna vydaný při příležitosti jeho nedožitých 90. narozenin. Národní archiv Praha, 2010, s. 208-222. Také in: AČ 22, 1972, 196-210.

Narodil se dne 27. listopadu 1872 na zámku Orlík, kde jeho otec dr. Jan Bohumil Novák pracoval jako vychovatel synů knížete Karla Schwarzenberga. Gymnasium vystudoval v Praze v Žitné ulici, kde tehdy působili vedle jiných vynikajících pedagogů i historikové dr. Josef Ladislav Píč, Karel Tieftrunk a Alois Jirásek. Po maturitě roku 1891 studoval v Praze na filozofické fakultě historii a stal se žákem dvou vynikajících učitelů, profesorů Josefa Emlera a Jaroslava Golla.

Již jako student poznal archivní prostředí, protože profesor Emler konal praktická cvičení a semináře v Archivu města Prahy, a také byl zaměstnán jako pomocná vědecká síla v souvislosti s jeho edičními pracemi. Pro Historický spolek pořizoval opisy archiválií v někdejším místodržitelenském archivu v Praze a roku 1893 ve Státním archivu ve Vratislavi.

Poté co se vrátil z Vratislavi, na rok přerušil studium a nastoupil jako jednorozční dobrovolník vojenskou službu. Po návratu z vojny odešel studovat do Vídně. Ve Vídni nastoupil do Ústavu pro rakouský dějepis (Institut für Österreichische Geschichtsforschung), který v té době poskytoval nejlepší možné školení v oboru pomocných věd historických. O prázdninách roku 1895 byl vyslán do mnichovských archivů a následující rok do severoitalských archivů v Turíně, Miláně a Udine, aby tam prováděl výzkum pro edici Regesta Habsburgica. Zároveň však studoval i na vídeňské univerzitě.

Doktorské hodnosti dosáhl koncem března roku 1897 a státní zkoušku na Ústavu s výborným prospěchem složil v červenci téhož roku. Po složení zkoušky odjel jako stipendista Ústavu do Oxfordu, aby tam studoval cheltenhamský rukopis Jindřicha Vlacha.

Když se vrátil do Prahy, nebylo v pražských archivech žádné volné místo, proto přijal místo praktikanta v Univerzitní knihovně a jako vedlejší zaměstnání vyučoval na některých středních školách. Roku 1900 nastoupil do zemského archivu a zůstal v něm až do odchodu na odpočinek.

Roku 1901 se ujal výzkumu ve vatikánských archivech a pokračoval v něm v letech 1904–1905 a opět roku 1907, kdy kromě ve Vatikánu pracoval i ve státních archivech v Neapoli, Florencii a v Benátkách. Nejprve prováděl výzkum register papeže Innocence VI. (1352–1362) pro edici zemského archivu *Monumenta Vaticana res gestas bohemicas illustrantia*. Dále pokračoval dr. Novák ještě ve výzkumu bohemik pontifikátu Řehoře XI. (1370–1378).

Pracoval na edici Sněmy české, bylo mu svěřeno období let 1611–1620. Svazek XV/I nazvaný *Sjezd na hradě Pražském a revoluční sněm na radnici staroměstské*, který byl přijat historickou kritikou s velkým uznáním, vyšel roku 1917. Druhý díl vyšel roku 1929 pod názvem *Generální sněm na hradě Pražském* a je považován za nejvýznamnější dílo dr. Nováka.

Dne 26. května 1916 byl dr. Novák jmenován ředitelem zemského archivu. Stal se čtvrtým ředitelem a v této funkci strávil zhruba polovinu své služební doby v tomto archivu.

Roku 1917 napsal programový článek *Další úkoly zemského archivu království Českého*. Dr. Novák se v něm projevil jako znalec archivnictví po jeho teoretické i praktické stránce. Kromě toho, že v něm stanovil program další činnosti archivu v každém ohledu, zaujal v něm i stanovisko k archivně teoretickým otázkám a vyslovil v něm i své archivní názory a ideály. Depoziční a sběratelská činnost by neměla být podle něho náhodná, ale měla by shromažďovat důležitý historický materiál, který se vztahuje k dějinám držitele archivu, tj. v tomto případě země České. Poté hovoří o činnosti zemského archivu jakožto příjematele písemností zemského výboru a zemského sněmu a vyslovuje požadavek, aby spisy před rokem 1874 byly odevzdány do archivu, a stejně tak upozorňuje na uložení desk zemských a starých katastrálních map. Vyslovil zde i návrh, aby do zemského archivu byly ukládány písemné pozůstalosti politických osobností, podobně jako pozůstalosti spisovatelů a umělců byly ukládány v Muzeu.

V době převratu byl jmenován poradcem Národního výboru, a když byl zřízen sbor při ministerstvu školství, stal se jeho členem. Byl jmenován i do mnoha jiných komisí, např. do komise pro stanovení státního znaku, pro restituci archiválií z Vídně, do poradního sboru pro organizaci československého studia historického v zahraničí a pro edice pramenné, do komise pro zřízení archivní školy, která byla zřízena roku 1919, a to do značné míry podle

jeho návrhu vysloveného v Dalšíh úkolech. Archivní škole poskytl dr. Novák přístřešek v zemském archivu a sám převzal vyučování moderní paleografie a diplomatiky.

Staral se o záchranu a soustředění písemných památek domácího i zahraničního odboje, mezi nimi zahraničních vojsk. Jeho zásluhou bylo při zemském archivu zřízeno samostatné oddělení nazvané Archiv národního osvobození, který roku 1930 přešel do Památníku osvobození.

Během působení dr. Nováka v zemském archivu se rozšířil jeho ediční program a také se zvýšil počet zaměstnanců. Byl také členem komise pro vydávání Regest a komise pro vydávání desk zemských, zřízené roku 1927. Již předtím působil na zřízení Československého historického ústavu v Římě (1921), který navazoval na výzkum prováděný zemským archivem, a stal se roku 1923 jeho místopředsedou a později jednatelem.

Již za jeho života se mu dostalo veškerých poct, které u nás vědecký svět mohl poskytnout. Roku 1907 byl zvolen mimořádným členem Královské české společnosti nauk, roku 1904 byl zvolen dopisujícím, roku 1916 mimořádným a roku 1919 řádným členem České akademie věd a umění. Roku 1926 byl zvolen tajemníkem první třídy a roku 1929 dokonce jejím generálním tajemníkem.

Věnoval se také redaktorské práci. Redigoval tři ročníky Zpráv zemského archivu, obsahující vždy jeho zprávu o činnosti archivu. Také redigoval tři ročníky Věstníku České akademie věd a umění a spoluredigoval šest ročníků Časopisu archivní školy a dva ročníky Rivista italiana di Praga.

Během poválečných let usiloval dr. Novák vytrvale o novostavbu archivu. O věci jednal s příslušnými místy již hned po převratu i později, nicméně zahájení novostavby bylo stále odkládáno. Zvrat nastal až roku 1928, kdy na podnět dr. Nováka zemský výbor zakoupil od města Prahy stavební parcelu ležící na fortifikačním území na Hradčanech. Budova archivu byla postavena v letech 1931–1933. Slavnostní inaugurace se konala 17. května 1933.

Dne 1. července 1933 odešel dr. Novák do výslužby. Zemřel dne 29. října 1933.